

FALKENBERGS KOMMUN
HALLANDS LÄN

Naturvårdsprogram

I samarbete med
Länsstyrelsen i Hallands län
Antagen i kommunfullmäktige 2006-04-27

Förord

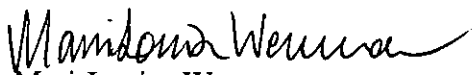
Naturvårdsprogrammet för Falkenbergs kommun är utarbetat i samarbete mellan Falkenbergs kommun och Länsstyrelsen i Hallands län.

Arbetet har utförts av Anders Hedefalk och Krister Larsson (ALLMA Natur och Kultur). En styrgrupp bestående av stadsbyggnadskontorets ekolog Sofia Hedberg och kommunekolog Ingemar Alenäs vid miljö- och hälsoskyddskontoret, Falkenbergs kommun samt Staffan Bengtsson och Karin Hernborg, Länsstyrelsen, har funnits under arbetet. Programmet har remissbehandlats i två omgångar och är nu färdigt som en fantastisk sammanställning över områden av naturvärde i Falkenbergs kommun. Materialet har en mycket stor potential som underlagsmaterial vid samhällsplanering och liknande.

Falkenbergs naturvårdsprogram är det femte i serien där tidigare rapporter har behandlat Kungsbacka, Laholm, Halmstad och Varbergs kommuner. Länsstyrelsen har för avsikt att sammanställa de kommunala naturvårdsprogrammen till ett länsomfattande naturvårdsprogram.

Ett stort tack till alla som medverkat i framtagandet av Falkenbergs naturvårdsprogram. Ett särskilt tack för värdefulla synpunkter och faktaunderlag till Leif Klintero (Falkenbergs kommun), Örjan Fritz och Lars-Åke Flodin (Länsstyrelsen i Halland) samt Ingvar Paulsson (Skogsstyrelsen). För råd och hjälp vid utformandet av kartorna tackas Magnus Larsson (Länsstyrelsen i Halland) Johan Karmalm (Metria) samt Christopher Enckell (Falkenbergs kommun).

Falkenberg, mars 2006

Mari-Louise Wernersson
Ordförande i kommunstyrelsen

Innehåll	Sid
Sammanfattning	3
Naturvårdsprogrammet	5
Bakgrund	
Syfte	
Inriktning	
Presentation	
Falkenbergs kommun	7
Topografi	
Berggrund	
Jordarter	
Naturgeografiska regioner	
Kulturhistoria	
Historiska kartöverlägg	
Riksintressen	
Naturskyddade områden	
Arbetsmetodik	27
Materialinsamling	
Kartstudier och flygbildstolkning	
Fältarbete	
Bearbetning	
Redovisning	28
Text	
Karta	
Bedömningsgrunder	
Naturvärde	
Klassning	
Sammanställning och synpunkter	31
Sammandrag	
Synpunkter	
Naturtyper av särskilt intresse	33
Bilagor:	
Bilaga 1: Översiktskarta	41
Bilaga 2: Lista över områden	43
Bilaga 3: Områdesbeskrivningar med kartor	47

SAMMANFATTNING

Falkenbergs kommun har sammanställt ett nytt naturvårdsprogram. Programmet är en revidering av Falkenbergsmaterialet i "Natur i Hallands län" från 1977.

Starkt sammanfattat är syftet med naturvårdsprogrammet att det ska:

- kartlägga och definiera områden med särskilt värdefull natur,
- utgöra underlag för beslut om säkerställande av skyddsvärd natur,
- skapa underlag för fysisk planering och handläggning av ärenden i allmänhet,
- vara en information till allmänheten,
- vara en kunskapsbank i arbetet med regionala och lokala miljömål,
- utgöra underlag för handläggning av ärenden enligt miljöbalken och dess intentioner om bevarande av den biologiska mångfalden.
- vara informationskälla för de areella näringarna (fiske, jord- och skogsbruk) i deras naturvårdsarbete.

Programmet har en bred inriktning på naturvård (främst biologi och geologi), friluftsliv och landskapsbild. I rapporten har 97 områden i Falkenbergs kommun bedömts ha särskilt värdefull natur. Områdena har beskrivits och avgränsats på kartor. Läget visas grovt på översiktskartan, bilaga 1. För att särskilja graden av naturvårdsintresse för de olika områdena har dessa delats upp i tre klasser. De 97 objekten fördelar sig på klasserna på följande sätt:

31 objekt bedöms tillhöra klass 1 (särskilt höga naturvärden),

35 objekt bedöms tillhöra klass 2 (mycket höga naturvärden),

31 objekt bedöms tillhöra klass 3 (höga naturvärden).

Programmet innehåller även en beskrivning av kommunens naturförhållanden samt redovisningar av riksintressen och naturskyddade områden. Ett kapitel behandlar också de naturtyper som är av särskilt stort intresse att skydda och/eller vårda.

NATURVÅRDSPROGRAMMET

Bakgrund

Naturvårdsprogrammet för Falkenbergs kommun utgör det femte i en serie som kommer att omfatta samtliga kommuner i länet. Tidigare har program framställts för Laholms, Halmstads, Kungsbacka och Varbergs kommuner. Avsikten är att så småningom sammanställa de kommunvisa programmen till ett naturvårdsprogram för hela länet.

Programmet är en revidering av Falkenbergsdelen i "Natur i Hallands län - inventering och handlingsprogram för allmän naturvård". Detta antogs som ett handlingsprogram 1977. Det byggde i sin tur på kommunvisa inventeringar som utfördes under åren 1965-74.

Behovet av en revidering har vuxit fram som en följd av flera faktorer. Under de år som förflutit har en mängd ny kunskap samlats om länets mest värdefulla natur. Till detta har bidragit inte minst de sektorsvisa naturinventeringar som genomförts - t ex inventeringar av våtmarker, urskogar, ädellövskogar, märgelgravar, ängs- och betesmarker och nyckelbiotoper. Vidare har översynen av de riksintressanta områdena för naturvård, friluftsliv och kulturmiljövård fördjupat kunskaperna. Projektet Historiska kartöverlägg har sammanställt kunskap om äldre tiders markanvändning. Mycket nytt material har tillförts också från andra håll, inte minst genom projekt Hallands flora.

Samhällets krav på underlagsmaterial för fysisk planering och bedömning av markanvändningen har ökat. Samtidigt har konkurrerande intressen och anspråk på många håll i länet fört med sig konflikter kring utnyttjandet av naturen.

Arbetet med naturvårdsprogrammet har genomförts i samarbete mellan Falkenbergs kommun och Länsstyrelsen Halland.

Syfte

Syftet med naturvårdsprogrammet är att presentera en samlad och enhetlig redovisning av naturvårdens värdefullaste intresseområden i Falkenbergs kommun. Det ska också tjäna som länsstyrelsens långsiktiga handlingsprogram för skydd och vård av områden med särskilt värdefull natur.

Några användningsområden för programmet är:

- Information om naturvårdens intressen till markägare, kommuner, skogsvårdsstyrelsen och konsulter m fl som har inflytande över markanvändningen. Det gör det möjligt att ta hänsyn till naturvärdena på ett tidigt stadium. Flertalet områden kan arbetas in i kommunernas översiktsplaner.
- Underlag för länsstyrelsens åtgärdsprogram för skydd enligt miljöbalken. Många gånger kan naturvärdena bevaras genom fysisk planering eller en naturvårdsinriktad inställning hos markägarna.
- Underlag för ställningstaganden i enskilda ärenden som rör användningen av mark och vatten och prioritering av resurserna för naturvårdsarbetet.

- Underlag för samarbete mellan myndigheter och ideella organisationer.
- Information till den naturintresserade allmänheten, dvs en typ av naturguide.
- Studiematerial för skolor och studiecirkel om länets och kommunens natur och naturvård.
- Föreliggande program för Falkenbergs kommun ska utgöra underlag för det länsövergripande naturvårdsprogrammet och för en kommunal naturvårdsplan.

Inriktning

Naturvårdsprogrammet har en översiktlig och allmän inriktning. **Översiktligheten** innebär att en ganska grov inventeringsmetodik ligger till grund för programmet. Vidare har revideringsarbetet i huvudsak bestått i sammanställning och bearbetning av redan kända naturområden. Endast i mindre utsträckning har helt nya områden kunnat eftersökas. Någon ny naturinventering av kommunen har alltså inte genomförts.

Den **allmänna** inriktningen innebär att programmet har en bred inriktning på vetenskaplig och kulturell naturvård, rörligt friluftsliv och landskapsbild. Den vetenskapliga delen faller främst inom ämnesområdena biologi och geologi. Strävan har varit att tillämpa en ekologisk helhetssyn.

Programmet syftar i första hand till att beskriva och bedöma områdenas naturvärden. Dessutom har helt översiktligt angetts synpunkter på områdenas eventuella behov av skydd och skötsel. Däremot lämnas inga förslag till skyddsform eller mer detaljerad vård. De momenten kommer senare i naturvårdsplaneringen. Framtida arbetet med framtagande av eventuella skydd för olika områden och där till knutna skötselplaner kommer att ske i nära samarbete med berörda markägare. Kontakt kommer att tas i ett tidigt skede av processen.

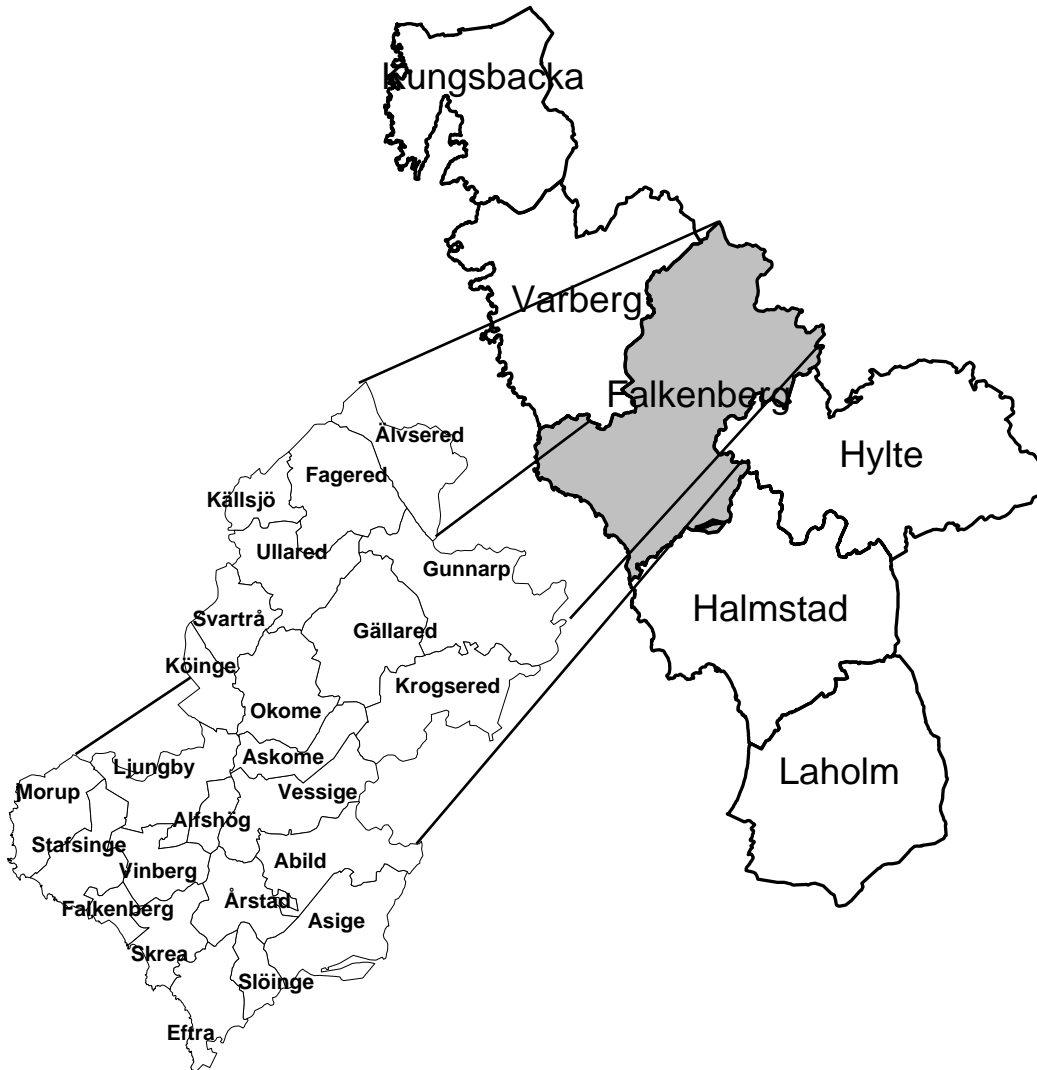
För befintliga naturreservat finns redan föreskrifter och skötselplaner och arbetet med att ta fram bevarandeplaner för samtliga Natura 2000-områden pågår hos Länsstyrelsen.

Presentation

Detta program syftar, liksom de andra kommunala programmen, främst till att underlätta planering och säkerställande. Programmet bör därför presentera de värdefulla naturområdena på ett tillräckligt fylligt sätt. Ett stort arbete har därför nedlagts på relativt utförliga objektbeskrivningar och ofta noggranna avgränsningar på karta. Dessutom anges för varje område referenser, där det finns mer information att hämta. Förhoppningen är att mycket arbete därmed i framtiden kan sparas i samband med löpande ärenden i markanvändningsfrågor.

FALKENBERGS KOMMUN

Falkenbergs kommun ligger i mellersta delen av Hallands län. Norr därom ligger Kungsbacka och Varbergs kommuner samt Marks och Svenljunga kommuner i Västra Götalands län. I söder och öster vidtar Halmstad, Hylte och Laholms kommuner.

Karta över Hallands län med Falkenbergs kommun ”utlyft”

Topografi

De stora formerna i landskapet har formats genom årmiljoner av geologiska processer. Urberget har styckats sönder genom stora spricksystem som fördjupats och utvidgats av vind, hav, vatten och is.

De topografiska skillnaderna i det halländska landskapet anses ha uppkommit under krita och tertiär. Havet täckte då stora delar av södra Sverige och klimatet var varmt och fuktigt. Dessa förhållanden medförde en omfattande erosion av berggrunden. Under denna tid utformades de **storformer** som vi ser i landskapet idag, bl. a kustslätten med sina restberg och de större dalgångarna. Floderosionen har därefter vidare utformat dalgångarna i urbergets sprickzoner. Den rådande dalriktningen såväl på högland som lågland är nordost-sydväst.

Falkenbergs kommun kan liksom Halland i stort beskrivas som en ”trappstegstopografi” bestående av tre skilda topografiska zoner: **Kustslätten** i väster, **höglandet** i öster och **övergångszonen** dem emellan. Zonerna motsvaras i stora drag av de mer folkliga benämningarna *kustbygd*, *skogsbygd* och *mellanbygd*. Trappstegstopografien är tydligast utbildad i södra och mellersta Halland. I norra Halland är landskapet mer uppsplittrat med talrika bergshöjder ända ut till kusten och däremellan breda dalgångar som skjuter långt in i landet. Denna landskapstyp kallas **sprickdalslandskap** och liknar mer det bohuslänska landskapet.

Trappstegstopografien framträder som sagt tydligast i den södra delen av kommunen. Övergången från kustslätt till högland är markerad och sker inom en ganska smal zon. Landet stiger på endast några kilometer från 20-25 till 140-150 m ö h. I kommunens norra del vidtar sprickdalslandskapet. Brytningszonen är här betydligt bredare, eftersom övergången från slätt till högland gång på gång avbryts av dalgångar som splittrar det begynnande höglandet till restberg. Sprickdalslandskapet sätter i allra högsta grad sin prägel också på höglandet. Måktiga och natursköna sprickdalar är Fegen-området och Ätran-Högvasåsens dalgång.

Berggrund

Berggrunden i kommunen består av **urberg** och domineras av den sydvästsvenska gnejsregionens bergarter. Dessa tillhör de äldre delarna av det svenska urberget. Vanligast är de röda och grå **gnejserna**. På många håll är gnejsen starkt åderrik. I kustlandskapet har gnejsberggrunden mestadels lugna och rundade former med avsaknad av skärgård. Gnejsen är en sur och näringsfattig bergart vilket ger upphov till näringsfattiga och mindre sura markförhållanden.

Områden med ofta gnejsig **ögongranit** (Torpagranit) kan också avskiljas. Ett område sträcker sig stäcker sig från Älvsered mot Tjärnesjön. Det andra området sträcker sig med vissa avbrott från Vinberg längs med Ätran via Högvasåsens mynning mot sjön Svarten i Varbergs kommun.

Grönsten av amfibolittyp finns på spridda håll i kommunen. Ett större område sträcker sig från Yred till Bohult i Halmstads kommun. Andra partier med grönsten finns runt Ullared, Bråtagärde, Boa, Vessigebro och vid Heberg mot kusten. Dessutom finns flertalet små grönstensområden spridda över hela kommunen. Grönstenar är basiska bergarter som ger upphov till näringsrika förhållanden i marken.

Jordarter

De lösa avlagringar som till största delen täcker berggrunden har avsatts under eller efter den senaste istiden. Landisens avsmältning från Halland började för ca 14 000 år sen. Några årtusenden senare var norra Halland åter isfritt. Havet nådde då avsevärt högre än idag och kustlinjen låg därmed betydligt längre inåt land. Denna nivå kallas **högsta kustlinjen** (HK), eller med ett annat namn **marina gränsen** (MG). HK ligger i Falkenbergs kommun mellan 60 meter i söder och 70 meter i norr över den nuvarande havsytan. Marina gränsen är en viktig geologisk skiljelinje och kan på många ställen i mellanbygden urskiljas som ett strandhak eller en zon med frispolade block.

På sin väg över landskapet förde isen med sig krossat bergmaterial som avlagrades som **morän**. Moränen är dominerande jordart på höglandet och vanlig också i brytningszonen över HK. Generellt sett ökar moränens mäktighet i Halland från norr till söder och från väster till öster. Mäktigheter på ca 30 meter har kunnat konstateras vid brunnsborringar. Sandig-moig morän har den största utbredningen. Det finns även områden med grusig-sandig morän, främst öster och nordost om mindre höjdområden.

Under MG är moränen **svallad** och därmed berövad det finkorniga materialet. På vissa ställen har moränen avlagrats som större höjdryggar, sk **drumliner**, som ligger utsträckta i isrörelsens riktning nordost-sydväst.

Den vanligaste jordarten under HK är lera. Vid Heberg har ett lerdjup på ca 80 meter kunnat konstateras. Vid kusten är leran täckt av sand. Kustslätten har också några få men stora torvmarker. I östra delen av kommunen är förekomsten av mossar och kärr riklig men storleken och mäktigheten hos dessa är vanligen små.

Dessutom förekommer stråk av låga **ändmoräner**. Ändmoränerna bildades vid isens kant när den drog sig tillbaka och varje ändmoränrygg markerar lägen där iskanten stannade upp under en tid. Ändmoränerna löper parallellt med kustlinjen och tvärs isrörelseriktningen. Där ändmoränerna förekommer tätt får landskapet ett tvättbrädslikt utseende. De största ändmoränkoncentrationerna i kommunen finns vid Ramsjöholm, Lindhult och Morup.

När isen smälte forsade mäktiga isälvar med smältvatten fram i sprickor och tunnlar under isen. Dessa förde med sig stora mängder sten, grus, sand och lera. Detta avsattes som **isälvsavlagringar**. Det grövre materialet avlagrades främst i höglandets dalgångar och i mellanbygden, där isälvarna mynnade i havet, som **rullstensåsar** och **deltan** samt **terrasser** utmed dalgångarnas sluttningar. Skogsbygdens odlingsmarker är, förutom till drumlinerna, i hög grad koncentrerade till dalgångarnas grusavlagringar.

De mäktigaste isälvsavlagringarna finns i mellanbygdens östra delar framför allt i form av deltan och terrasser, nämnas kan t ex Horsared, Svartrå kyrka, Klev, Okome, Askome, Skärvered, Yngered, Sjönevad och Perstorp. Fina exempel på rullstensåsar finns vid Lia och vid Långasjön och Bälshult i östra delen av kommunen.

På kustslätten, som när isen drog sig tillbaka var havsbotten i ett ishav, avlagrades de finare partiklarna som följt med isälvarna ut i havet, framförallt som mäktiga **glaciala leravlagringar**. Stora delar av de glaciala sedimenten har senare överlagrats av **svallsediment**. Vanligast är sediment av svallsand och svallgrovmo, framför allt på nivåer under 15 m ö h. Närmast kusten finns även klapper, t ex vid Agerör där ett mäktigt klapperstensfält bildats.

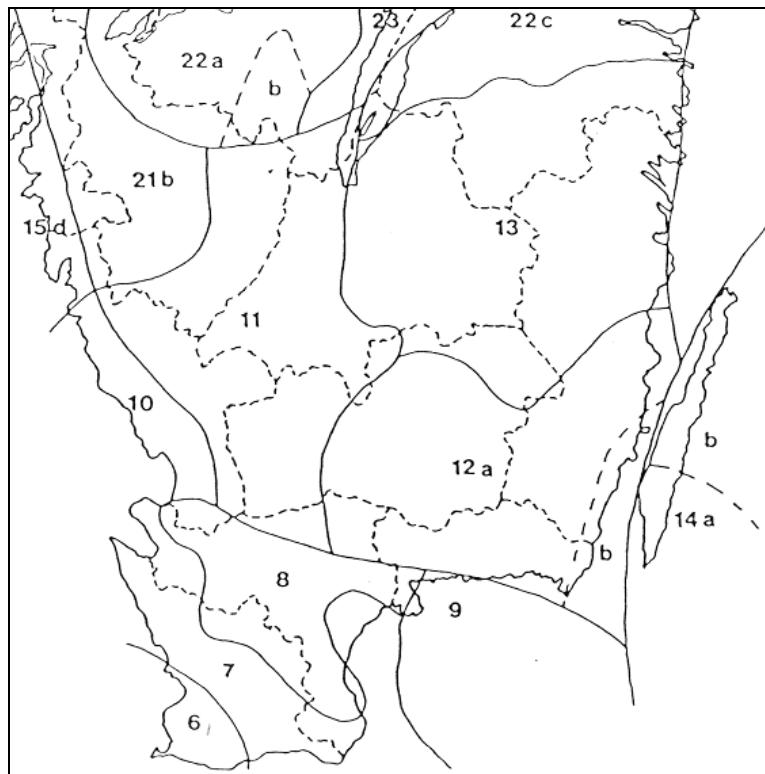
Exempel på yngre jordarter är **torvmarkerna** som har måttlig utbredning på höglandet medan förekomsten är liten i mellanbygden och på kustslätten. Områden med **flygsand** förekommer längs med kusten, t ex vid Skreastrand och vid Boabjället söder om Bobergsudde i form av kustdyner. **Marsktorv** förekommer ställvis längs kusten från Falkenberg och norrut mot Varberg. Marsk är i vårt land en sällsynt jordart som består av omväxlande lager av tunna sand- och torvskikt.

Naturgeografiska regioner – klimat, vegetation

Norden indelas i 76 *naturgeografiska regioner*. Hallands län berörs av fem regioner. Falkenbergs kommun hör till de båda regionerna 10 *Södra Hallands kustland* och 11 *Sydsvenska höglandets myrrika västsida*, se nedanstående bild. Regionerna motsvaras i stora drag av de topografiska zonerna kustslätten och höglandet. Mellan kustslätt och högland ligger en övergångszon av skiftande bredd (brytningszonen eller mellanbygden). Mellanbygden faller till största delen inom region 10.

Region 10 *Södra Hallands kustland* utmärks av milda vintrar och höga sommartemperaturer. Årsnederbörden ökar kraftigt från kusten in i landet, enligt ny statistik från perioden 1961-90 från ca 800 mm i kustbandet till ca 1100 mm i brytningsbygden. (Enligt äldre statistik från ca 550 till ca 800 mm). Vegetationsperioden är 190-200 dagar.

Regionen är till stora delar uppodlad. I mellanbygden och på restbergen finns också stora skogsarealer, främst i form av planterad gran- och tallskog, men även ädellövskog.

Figur Naturgeografisk regionindelning

Ädellövskogen och annan lövskog är den ”naturliga” skogen och har stor utbredning framför allt i söder. Markvegetationen är i allmänhet rätt fattig och ädellövskogen uppträder mest som hedartad ek- och bokskog. Västliga floraelement som bergek och vildkaprifol är vanliga, inslag finns av murgröna och kambräken. Sumpskog av al och ask förekommer på fuktig och våt mark, ofta i sluttningar. Härutöver har människans påverkan på landskapet under årtusenden varit så stark att det knappast är meningsfullt att tala om någon ”naturlig” skogsvegetation i kustlandet.

Ljunghedar fanns ännu för hundra år sen allmänt över landskapet. Inlandshedarna är idag helt uppodlade, igenplanterade eller spontant igenvuxna. Endast några reliktområden återstår. Av kushedarna finns däremot en hel del kvar. Havsstrandängar förekommer i stora arealer. I skyddade vikar finns även en del marina grundbottnar. Stränderna består av sandstränder och på vissa håll av klipp-, sten- och grusstränder. Åarna sätter sin prägel på landskapet, i synnerhet Ätran-Högvadsån och Suseån. Detsamma gäller sjöarna i mellanbygden. Myrar förekommer mycket sparsamt.

Region 11 ***Sydsvenska höglandets myrrika västsida*** kännetecknas av hög nederbörd (ca 1000->1 200 mm per år enligt statistik 1961-90), något lägre vintertemperatur än i kustlandet och hög humiditet. Vegetationsperioden omfattar 180-190 dagar.

Den naturliga vegetationen, formad under stark mänsklig påverkan, har sannolikt till större delen bestått av hedartad ek- och bokskog. Dessa har under de senaste seklerna minskat starkt, utträngda först av ljunghedar under 17- och 1800-talen, därefter tillbakapressade av barrplanteringar under 1900-talet. Barrskogen har under detta sekel blivit förhärskande över hela regionen. Ädellövskogen finns numera kvar framför allt i de större dalgångarnas sluttningar, kring sjöar och vid byar. Andra för regionen representativa skogstyper är naturlig tall- och granskog (i de inre delarna närmast länsgränsen), sumpskogar av tall och björk samt här och var även alsumpskog. I igenvuxna ängsmarker vid byar och torp finns ofta en rikare uppsättning av ädla lövträd, t ex lind, lönn, ask och hassel. Lind och alm uppträder också sällsynt främst i rasbranter och vid berggrötter. Ask förekommer tillsammans med al i sumpskog på översilade och gärna källpåverkade sluttningar.

Större myrar är vanliga i östra delen av kommunen där nederbörden är högst. I övriga delar är myrarna små och ganska glest spridda. Mossar och fattigkärr dominerar. Många växter med suboceanisk utbredning förekommer, t ex myrlilja, klockljung, granspira, borsttåg, klockgentiana och kambräken. En stor del av skogsområdena har tidigare varit öppna ljunghedar. Av dessa återstår inget i våra dagar, men en del kan fortfarande igenkännas som gles blandskog med mycket ljung och enbuskar, ibland också med fragment av fukthed. Odlingslandskapet i skogsbygden är ofta småskaligt och med kvardröjande ålderdomliga drag.

Kulturhistoria

Här ges helt kort en historisk tillbakablick, framförallt över hur människan genom sitt brukande av jorden påverkat landskapet i Halland genom tiderna. För ett betydligt utförligare material över Falkenbergs kommuns kulturhistoria, kulturmiljöer, fornlämningar, bebyggelse mm hänvisas till "Bygd att vårda", kommunens handlingsprogram för kulturmiljövård från 1991.

FÖRHISTORISK TID 10 000 f Kr - 1050 e Kr

Jägare och samlare på jungfrulig mark

(Äldre stenålder 10 000 - 4 200 f Kr)

När den senaste inlandsisen lämnat Halland koloniserades det öppna och karga landskapet snart av växter och djur. De människor som för ca 10 000 år sedan först besökte och befolkade landet var renjägare. Efterhand som klimatet blev varmare förändrades vegetationen. Lövträd som ek, alm, ask och lind vandrade in. I de nya skogarna levde uroxer, älg, hjort och vildsvin. Under hela tidsperioden levde människorna ett nomadiserande liv som jägare, fiskare och samlare, troligen var människans påverkan på landskapet marginell. Lämningar efter den tidiga stenålderns människor har hittats bland annat vid Ramsjöholm norr om Falkenberg.

Odling och boskap röjer skog

(Yngre stenålder 4 200 - 1 800 f Kr)

Yngre stenåldern, eller bondestenåldern, inleds med att odling och djurhållning införs. Mest som ett komplement till jakt och fiske. Vete, korn och hirs odlades på mark som röjdes fram i skogarna med hjälp av stenyxor och eld. Odlingsformen kallas röjgödsling; den näring som frigjordes vid röjningen utnyttjades för odling några år. När avkastningen sjönk röjdes nya ytor fram och den gamla odlingen övergick till betesmark. Svedjebruk och betesdrift skapade nya öppningar i lövskogarna. Odlingen gjorde också att människan blev mer bofast. Spår efter dessa första bönder finns kvar i form av så kallade megalitgravar, dösar, gånggrifter och hållkistor.

Varmt klimat, boskapshållning - öppet landskap

(Bronsålder 1 800 - 500 f Kr)

Bronshantverket införs och stenålder övergår i bronsålder. Klimatet var varmare än idag och möjligheten till åretruntbete medförde en omfattande djurhållning. Bronsåldersgravarna finns kvar. Högarna ligger ofta väl synliga på grus- och moränryggar i kustbygden. Överlag är gravarna i södra Halland byggda av grästorv och i norra Halland av sten - gravrösen. Gravarna kan berätta om hur landskapet såg ut. För att bygga högarna i södra Halland har omfattande mängder grästorv använts. I Danmark har spår av ljunghedsvegetation hittats vid pollenanalyser av gravar från 1 500 f Kr (Iversen 1973). Troligen utvecklas de första halländska ljunghedarna också under bronsåldern. I kustbygden och ådalarna finns gott om bronsålderslämningar, fynden avtar inåt skogsbygden.

Kyla, järn och vinterstallning

(Järnålder 500 f Kr - 1 050 e Kr)

En klimatförsämring mot slutet av bronsåldern inleder järnåldern. Nu blev det tvunget att ställa in djuren över de kalla vintrarna. Tillgången till järn och därmed vassa redskap gjorde det lättare att skörda vinterfoder. Nu kunde man ta vara på löv och ängshö. Troligtvis var det nu ängsslätterbruket infördes. Vinterstallning och utfodring av djuren över vintern medförde att tillgången till gödsel blev bättre. Ett system med ängar och fasta gödslade åkrar grundlades. Människorna bosatte sig alltmer i byar, från denna tid finns spår som visar på uppdelningen mellan inägor och utmark. Järnåldersgravarna finns ofta samlade i större gravfält.

HISTORISK TID

Kristendom, klassamhälle och kolonisation

(Medeltid 1050 - 1500)

Medeltiden inleds med kristendomens införande. En central kungamakt etableras. Städer byggs och en statlig organisation med lagar och skatter utvecklas. Perioden inleds inom jordbruket med ett par goda århundraden. Bättre redskap medförde ökad avkastning och nyodling. Boskapsskötseln spelade fortfarande större roll än spannmålsodling. Åkrarna var tegskiftade inom byarna. Varje bonde hade en bestämd andel av varje skifte. Man tillämpade både svedjebbruk och åkerbruk. Åkrar och ängar låg samlade runt byarna, ängsarealen var betydligt större än åkerytorna.

Under 1300- och 1400-talet drabbades stora delar av Europa, och även Halland, av en ödegårdskris. Nyodlingen avstannade och många gårdar övergavs. Ett kallare och fuktigare klimat liksom digerdödens härjningar är faktorer som man tror bidrog till de dåliga tiderna.

Från början av 1500-talet inleddes en ny odlingsexpansion. Nya marker odlades upp och utmarken utnyttjades allt mer. Betet på utmarkerna ökade i omfattning liksom virkesuttagen. Man högg virke till kronan, de danska slotten, salpetersjudning, träkols- och järnframställning.

Krig, missväxt, hedmark och fattigdom

(1500 - 1830)

Under periodens första århundrade pågick flera krig mellan Danmark och Sverige. Skattetrycket på bönderna var därför stort. Lokalt medförde krigerna också plundring och nedbrända gårdar. 1658 övergick Halland i svensk ägo.

Fram till mitten av 1600-talet upptog skogen en betydande areal i skogsbygden. Lövskogar med ett stort inslag av bok dominerade. Från mitten av 1600-talet och fram till omkring 1850 minskade arealen skog radikalt och ljunghedarna bredde ut sig även inåt landet. Hallands landsbeskrivning från 1729 berättar om hur landskapet såg ut vid samma tid. Ensådesbruket dominerade i Halland. Åkrar och ängar var mer eller mindre trädbevuxna. Jorden beskrivs som mager med dålig avkastning (3 gånger utsädet som bäst). Byarna och inägomarken låg på höglänt mark i ådalar och vid sjöar. Boskapsskötseln var viktig och ängarna betydligt större än åkermarkerna.

Uthuggning av skog medförde att virke till byggnadsmaterial i många trakter fick hämtas från Västergötland och Småland. Torv användes till bränsle.

I södra och mellersta Halland var den omfattande sandflykten ett återkommande problem. Halland var ett av landets sämsta jordbruksområden. Landskapet var kalt och markerna överutnyttjade. Livet för den halländska befolkningen var slitsamt och fattigt.

Det halländska jordbruksundret

(1830-1945)

Fram till mitten av 1800-talet fortsatte nöden och fattigdomen. Befolkningsökning och missväxt medförde att emigrationen från Halland var stor. Fram till 1925 räknar den officiella statistiken med att ca 62 000 hallänningar utvandrade till Amerika. Emigrationen medförde att försörjningstrycket på landsbygden minskade. Den halländska emigrationen är skildrad i boken "Halländska emigrantöden 1860-1930" som kom ut 1976.

Från första hälften av 1800-talet kom nya strömningar inom jordbruket som på kort tid skulle komma att medföra stora förändringar för hallänningarna. Genomförandet av storskiftet under mitten av 1800-talet gjorde att markerna kunde utnyttjas bättre. Stålplogen gjorde att tyngre jordar kunde odlas upp. Med hjälp av mörklädd jordförbättrades den utsugna jorden. Införandet av växelbruk med vallväxter och träda gav högre avkastning. Efterhand genomfördes också omfattande kanaliseringar av vattendrag, liksom utdikningar och uppodling av sankare marker. Från att ha varit ett fattigt och överutnyttjat län omvandlades Halland till ett högavkastande jordbruksområde som redan under 1880-talet kunde börja exportera avkastning i form av smör och spannmål. De stora förändringarna innebar att stora arealer ogödslade gräsmarker lades om till annan markanvändning. Ängsmark odlades upp eller lades om till betesmark. Den överflödiga betesmarken på utmarken – ljungheden - skogsplanterades eller lämnades att växa igen. Fortfarande ingick dock stora arealer ängs- och hagmarker som en viktig del av odlingsmarken, särskilt i skogs- och mellanbygden.

De största förändringarna av landskapet i historisk tid har kommit efter 2:a världskriget. Omfattande strukturrationalisering och specialisering inom lantbruket har medfört att slättbygdernas variationsrika odlingslandskap alltmer ersatts av en ensartad helåkersbygd. Stora våtmarksområden har dikats ut och vattendrag har kanaliserats. I skogsbygden har de mindre lantbruken försvunnit i snabb takt och de gamla ängs- och hagmarkerna och utmarksbetena har beskogats. Det moderna skogsbruket har samtidigt utarmat skogarna där ensidiga granplanteringar, utdikning, markberedning och kalhyggesbruk har minskat variationsrikedomen. Fortfarande finns dock mycket kvar och de senaste tio åren har bland annat ängs- och hagmarks- och nyckelbiotopsinventeringarna fokuserat på dessa kvarvarande områden.

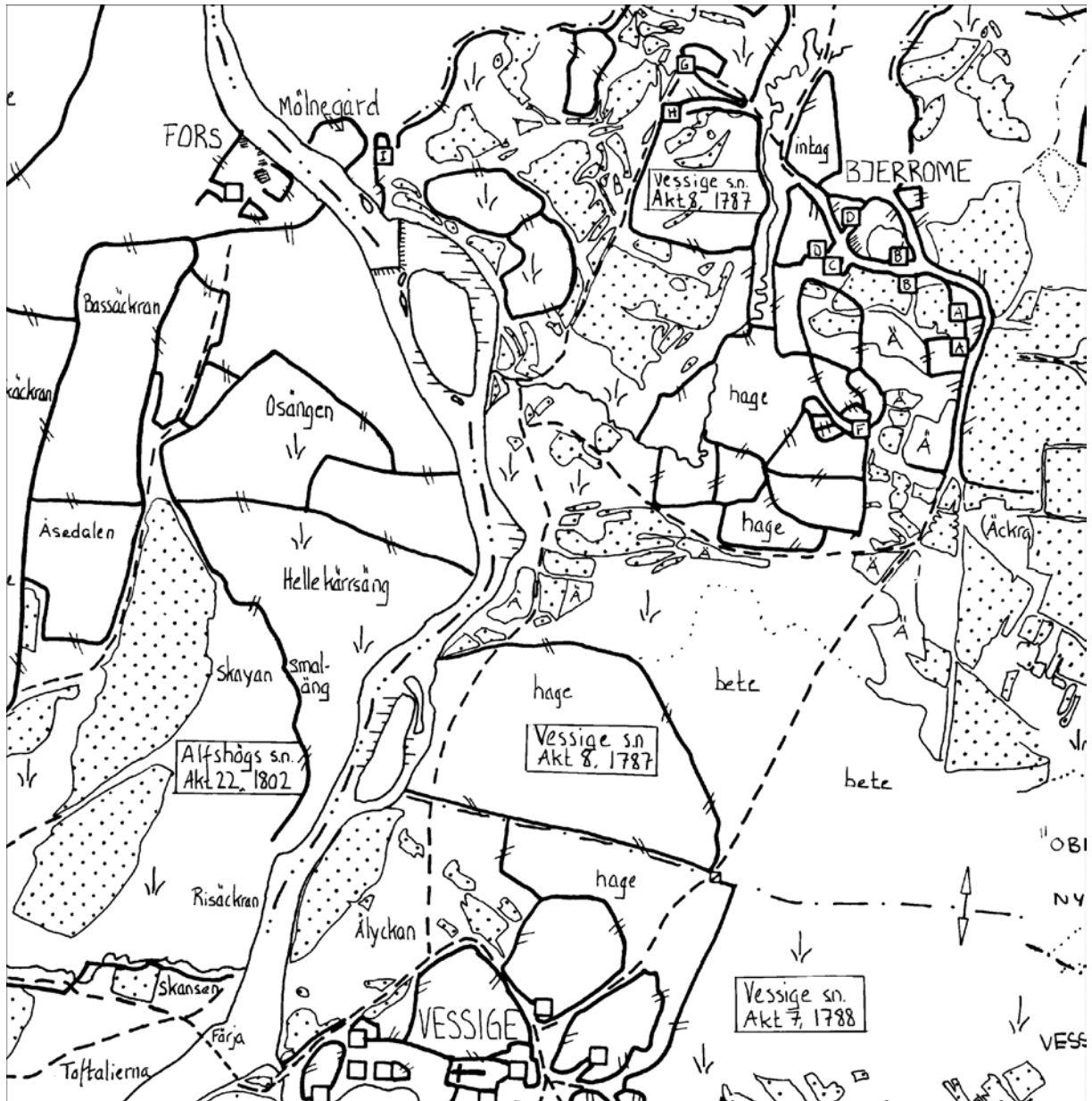
Historiska kartöverlägg - en metod att spåra och identifiera värdefulla natur- och kulturmiljöer.

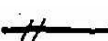
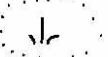

Markanvändningshistoria, hur människan brukat skog, odlingslandskap och övrig mark genom tiderna är i ofta intimt förknippad med landskapets naturvetenskapliga innehåll och värden. I ängs- och hagmarker är en kontinuerlig och obruten markanvändning, slätter och bete kombinerat med att markerna aldrig plöjts eller gödslats, en förutsättning för artrika miljöer. Vad det gäller skogliga nyckelbiotoper har man under senare år uppmärksammat den direkta kopplingen mellan förekomsten av hotade arter, artrika miljöer och lång skoglig kontinuitet.

För att konstatera ett områdes markanvändningshistoria är studier av äldre kartmaterial en oslagbar metod. I Halland finns en uppsättning ekonomiska kartor från 1920-talet som ger ett kortare historiskt perspektiv. Vill man gå längre tillbaka finns äldre handritade kartor och handlingar framförallt från de olika skiften och ägomätningar av inägor och utmarker som genomförts under 1700-1800-talet. De äldre handlingarna kan vara svårlästa, kartorna i olika skalor och med svårtydda gränser.

Sedan slutet av 1980-talet pågår i Länsstyrelsens regi ett arbete där de äldre kartorna ritas om och görs skalenliga (1:10 000) med hjälp av en särskild metodik. Genom att *excerpera* - rita av den gamla kartan med blyerts, förminska till skala 1:10 000 och sedan *rektifiera* - anpassa till ekonomiska kartans vinklar arbetas kartan fram. Man använder enhetliga symboler för hägnader, gränser, åker, äng, bebyggelse mm. Den färdiga kartan kallas ”Historiskt kartöverlägg”. Det historiska kartöverläggen har sedan kopieras till en transparent plastfilm. Genom att lägga den historiska kartbilden ovanpå dagens ekonomiska karta kan man jämföra markanvändning, bebyggelse, vägdragningar, gränser mm. Inom naturvärden har de historiska kartorna visat sig vara mycket användbara. Vid arbetet med det här naturvårdsprogrammet har förekomsten av höga naturvärden ofta fått sin förklaring och förankring med hjälp av den historiska kartan.

Exempel: Kartan visar ett utsnitt av landskapet runt Ätran norr om Vessigebro. Bakom den historiska kartbilden som är från 1775-1840 ligger dagens ekonomiska karta. Delar av området ingår i naturvårdsprogrammet som område nr 17 Ätran med delområdet Møllegård. Lägga bland annat märke till det äldre landskapets många små åkerytor, ängsmarkerna och de små beteshagarna i direkt anslutning till gårdarna.

	Åker		Vattendrag		Väg		Hägnad
	Äng		Gård		Sockengräns		

Riksintressen

Naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet har i beslut den 8 februari 1988 respektive den 5 november 1987 tagit beslut om vilka områden som är av riksintresse i länet, enligt naturresurslagens 2 kap 6§. Den 7 februari 2000 fattade Naturvårdsverket beslut om reviderad lista på naturvårdens riksintressen, nu enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Nedan förtecknas de riksintressen som helt eller delvis berör Falkenbergs kommun.

Riksintresse NATURVÅRD

<i>Beteckning</i>	<i>Namn</i>	<i>Karakteristik</i>
NN 10	Åkulla bokskogar	Sjörikt område, bokskog, ekskog, geologi, rikt växt- och djurliv, i synnerhet i äldre ädellövskogar.
NN 11	Trälövsläge-Agerör	Vidsträckta strandängar, ljunghed, klapperstensfält, rikt fågelliv. Område med stora geologiska värden. Kusten hyser västkustens viktigaste rastlokaler för alla grupper av vadare. Många hotade och sårbara arter häckar här.
NN 12	Ätradalen-Högvasån	Stora geovetenskapliga värden och en särpräglad topografi. Rikt växt och djurliv med många hotade och sårbara arter.
NN 14	Fegen	Sprickdalssjö, Oligotrof. Rikt fiskliv, hyser den akut hotade vårlekande siklöjan. Området är också av stort ornitologiskt värde.
NN 15	Bobergsudde-Ringenäs	Mångformig kustavsnitt, ljunghedar flygsandsfält med sanddyner, strandängar, hållmarker, rik fauna och flora.
NN 16	Slissån-Suseån	Å med meanderslingor, översvänningsmarker, strandbrinkar, rik fauna och flora, hotade djurarter.
NN 24	S. och L. Mittelgrund - Fladen – Rödebanke	Högproduktiva grundbottenområden i Kattegatt, fiskeribiologi.
NN 34	Högsjömossen	Våtmarkskomplex, mångformigt, stort och orört.

Riksintresse NATURVÅRD forts.

NN 35	Egnared	Representativt odlingslandskap med äldre karaktär, hackslätteräng, öppna och trädbevuxna hagar, artrika växtsamhällen.
NN 36	Innorp-Skatteböke	Representativt odlingslandskap med äldre karaktär, hackslätteräng, öppna hagar, artrika växtsamhällen.
NN 37	Höghult	Representativt odlingslandskap i skogsbygd. Naturbetesmarker, blandlövhage, öppen hagmark, träd- och buskbärande hage, Artrika växtsamhällen med hävdgynnade arter.
NN 40	Berg-Bråtagärde	Representativt odlingslandskap med lång kontinuitet. Småbrutet landskap, fossil åker, hamlade lövträd, naturbetesmarker, blandlövhage, öppen hagmark, Artrika växtsamhällen med hävdgynnade arter.
NN 41	Berg-Klev naturskog	Ansamling av mycket värdefulla ädellövskogar med många rödlistade arter.
NN 42	Klintamossen och Abborrsjöns myrar	Myrkomplex i kombination med en svagt välvd och sluttande mosse. Även skogs och myrmosaik med värdefull sumpskog.

Riksintresse FRILUFTSLIV

<i>Beteckning</i>	<i>Namn</i>	<i>Karakteristik</i>
FN 8	Åkulla bokskogar	Vacker natur i inlandet med sjöar och bokskogar. Friluftsgård med leder och strövstigar.
FN 10	Skrea strand-Tylösand	Omväxlande kustavsnitt, delvis sandstränder med dyner, delvis klippkuster, vacker landskapsbild, stor tillgänglighet och ett etablerat friluftsutnyttjande. Bad, båtsport och fritidsfiske samt strövområden.
FN 16	St. och L. Middelgrund - Fladen	För fritidsfiske mycket värdefulla grundområden. Fritt uthavs-fiske. Turbåtar med fiskare besöker grunden.

Riksintresse *KULTURMILJÖVÅRD*

<i>Beteckning</i>	<i>Namn</i>	<i>Karakteristik</i>
KN 18	Lindhults gods	Storgårds miljö från 1800-talet.
KN 19	Ätradalen	Levande, välhävdad kulturlandskap präglat under 1800-talet.
KN 20	Vinbergs kyrkby	Värdefull kyrkomiljö.
KN 21	Falkenbergs innerstad	Innerstad med ovanligt väl bevarad äldre stadsområde.
KN 22	Vastaddalen	Levande och välhävdad kulturlandskap med ett stort inslag av förhistoriska lämningar.

Naturskyddade områden och objekt

De skyddade objekten beskrivs bland de övriga objekten i detta program. Objektnumren har angetts till höger i tabellen, liksom löpnummer. Naturreservat och fågelskyddsområden beskrivs under respektive område.

NATURRESERVAT

Naturreservat bildas av Länsstyrelsen i syfte att vårda och bevara värdefulla naturområden. Alla naturreservat har föreskrifter och framtagna skötselplaner som skydd för området. Sedan miljöbalken trädde ikraft har också kommunerna möjligheter att bilda naturreservat.

<i>Riksregisternummer och namn</i>	<i>Objektnr</i>	<i>Löpnr</i>	
13-02- 001	Smörkullen	5210-02	08
006	Morups tånge	5138-01	23
008	Näktergalslunden	5201-02	04
025	Stensjöstrand	5200-01	01
030	Bengtesgårdsäng	5149-01	37
045	Skipås	5201-01	03
051	Vesslunda	5210-01	06
054	Mjällbjär	5261-03	53
059	Ullarp	5201-03	05
066	Björka	5261-03	53

NATURRESERVAT forts

070	Sumpafallen	5261-01	52	
075	Hällarp	5240-01	38	
087	Björkekullen	5261-03	53	
088	Suseån	5210-04	09	
094	Bergs naturskog	5263-01	56	
095	Suseån-Hult	5210-04	09	
096	Grimsholmen	5210-02	07	
099	Yttra Berg	5263-02	57	
107	Skallabjället	5252-01	44	
110	Frodeparken	5213-01	13	
122	Digesgård	5138-02	24	
123	Myskebackarna	5223-02	19	
126	Skattagård	5232-01	31	
	Fegen	5276-02	72	
	Kättebo	5223-04	21	
13-99-097	Åkulla- Älmebjär	5261-03	53	
	Vinberg	5230-01	27	Kommunalt reservat

NATURA-2000

Natura 2000 är ett nätverk av naturområden som syftar till att bevara den biologiska mångfalden i Europa. Sedan Sveriges inträde i EU 1995 har arbetet pågått med att utse områden med naturtyper och arter som är skyddsvärda ur ett europeiskt perspektiv.

Följande områden berör helt eller delvis Falkenbergs kommun

SE0510044	Bergs naturskog	5263-01	56	
SE0510183	Egnared	5292-02	87	
SE0510047	Fegen	5276-02	72	
SE0510146	Frodebjär	5223-03	20	

NATURA-2000 forts

SE0510117	Frodeparken	5213-01	13
SE0510039	Grimsholmen	5210-02	07
SE0510130	Hovgårdsån	5210-04	09
SE0510115	Högvadsån	5261-01	52
SE0510179	Klintamossen	5253-03	49
SE0510182	Kyrkobacka	5261-01	52
SE0510134	Källstorps våtmarker	5229-01	17
SE0510112	Kättebo	5223-04	21
SE0510126	Lilla Middelgrund	5134-01	22
SE0510177	Lynga strandängar	5148-01	36
SE0510081	Morups tånge	5138-01	23
SE0510111	Myskebackarna	5223-02	19
SE0510147	Okome-Boa	5263-01	56
SE0510124	Skipås	5201-01	03
SE0510026	Steninge-Stensjöstrand	5200-01	01
SE0510046	Sumpafallen	5261-01	52
SE0510148	Suseån-Hult	5210-04	09
SE0510121	Svarten	5281-01	74
SE0510045	Yttra Berg	5263-02	57
SE0510149	Älmås	5233-01	33
SE0510125	Älmebjär	5261-03	53

NATURMINNEN

Länsstyrelsen kan besluta om skydd som naturminne av dels enskilda föremål ex, flyttblock, jättegrytor eller gamla och storvuxna träd dels av små områden med intressanta naturföreteelser.

- 13-04- 017 En ek, Maen 1:4 vid Åsängen, 1 km nordost om Köinge.
- 018 En grupp med 5 st lindar, Okome 4:1 vid Prästgården, Omedelbart norr om Okome kyrka. Hotade arter Silverlav, Kyrkogårdslav.
- 024 En ek, Hågaren 1:2, Väster om Hjartaredssjön.
- 025 En sk ”albinoek”, Vräk 1:10 vid Ullared-Fridhemsberg ca 2 km norr om Ullared längs väg 154.
- 027 En ek, Ansarebo 1:3, ca 1.5 km väster om Fagered.
- 032 En björk, Sävekulla 1:4, Vid Storasjöns västra strand.
- 041 Skvattribestånd, Falkenbergs mosse stadsäga sedan 1904, Inom Falkenbergs stad vid Arvidstorp.

BIOTOPSKYDDSSOMRÅDEN

Skogsvårdsstyrelsen (SVS) kan skydda nyckelbiotoper genom avtal med fastighetsägaren. Ingen verksamhet eller åtgärd som kan skada naturmiljön får komma tillstånd inom ett biotopskyddsområde. Syftet är att skydda en livsmiljö för hotade djur- och växtarter. Biotopskyddsområden liknar naturreservat men kan endast bildas för områden som är mindre än 5 ha.

<i>Id nr</i>	<i>Fastighet</i>	<i>Biotoptyp</i>
340	Asige-Tornared	Ras/bergsbrant
186001	Knobesholm	Äldre naturskogsartad skog
186002	Knobesholm	Äldre naturskogartad skog
172	Bjerome	Äldre naturskogsartad skog
187	Alered	Äldre naturskogsartad skog
173	Hede	Örtrikt bäckdråg
1	Älmås	Äldre naturskogsartad skog
671	Gällareds-Bäckarp	Urskogsartat bestånd av barrträd
185001	Klackebo	Äldre urskogsartad skog
185002	Klackebo	Urskogsartat bestånd av barrträd

BIOTOPSKYDDSSOMRÅDEN forts

402	Skärvered	Äldre urskogsartad skog
39001	Okome-Boa	Äldre urskogsartad skog
39002	Okome-Boa	Äldre urskogsartad skog
39003	Okome-Boa	Äldre urskogsartad skog
31	Li och Årstad-Lunnagård	Äldre urskogsartad skog
32	Li	Alkärr
33	Li	Alkärr
550	Mahult	Äldre naturskogsartad skog
292	Okome-Boa	Äldre naturskogsartad skog
510	Ryen	Äldre naturskogsartad skog
321	Silvagärde	Alkärr
319	Silvagärde	Äldre naturskogsartad skog
558	Björsered	Äldre naturskogsartad skog
290	Björsered	Äldre naturskogsartad skog
434	Svarträ	Äldre naturskogsartad skog
391	Svarträ	Äldre naturskogsartad skog
392	Svarträ	Äldre naturskogsartad skog

NATURVÅRDSAFTAL

Naturvårdsavtal är ett frivilligt avtal mellan markägaren och Skogsvårdsstyrelsen med syfte att bevara och utveckla ett områdes naturvärden. Naturvårdsavtal används i första hand inom områden som har behov av skötsel och åtgärder för att bibehålla och utveckla naturvärdena.

<i>Id nr</i>	<i>Fastighet</i>	<i>Biotoptyp</i>
5001	Asige-Tornared	Naturskogartad lövskog
5002	Asige-Tornared	Naturskogsartad lövskog
5003	Asige-Tornared	Ädellövskog
3001	Knobesholm	Ädellövskog

NATURVÅRDSAVTAL forts

3002	Knobesholm	Ädellövskog
3003	Knobesholm	Ädellövskog
3004	Knobesholm	Ädellövskog
3005	Knobesholm	Ädellövskog
4001	Bjerome	Ädellövskog
4002	Bjerome	Ädellövskog
5001	Älmås	Kulturmark, hage, skogbete
6	Hede	Ädellövskog
1001	Rävige	Ädellövskog
579	Askome	Kantzön, korridor, bäck, ravin
403	Axtorna	Naturskogsartad barrskog
34	Li	Naturskogsartad lövskog
511	Ryen	Ädellövskog
584	Björsered	Kantzön, korridor, bäck, ravin
136	Fagereds-Ås	Kulturmark, hage, skogbete
235	Floastad	Kulturmark, hage, skogbete
407	Vessige	Ädellövskog
408	Vessige	Ädellövskog
409	Vessige	Ädellövskog
285	Vessige	Ädellövskog

DJURSKYDDSSOMRÅDEN

För att skydda djur mot störningar under perioder då de är särskilt utsatta har Länsstyrelsen besluta om djurskyddsområden. Oftast sammanfaller skyddsbehovet med den tid då djuren föder upp sina ungar. Föreskrifterna inom djurskyddsområden i Halland reglerar tillträdesförbud under särskilda perioder.

Följande djurskydds områden finns inom Falkenbergs kommun. Tillträdesförbud gäller mellan 1 april till den 15 juli.

13-02-01	3 st. öar i Hjärtaredssjön; Resö, Hägerön och Danmark	fågelskyddsområde
13-09-018	Ö i Björkasjön	fågelskyddsområde
13-02-025	Stensjöstrand, Fågelholmarna	fågelskyddsområde
13-02-002	Morups Tånge	fågelskyddsområde
13-11-03	Fegen; Brudö, Björsevik, Lilla Gärdesön, Narvö, Skaven, Stora Kärringön	fågelskyddsområde

ARBETSMETODIK

Arbetsgången har bestått av momenten materialinsamling, kartstudier, flygbildstolkning, fältarbete samt bearbetning. Arbetet utfördes 2002-2003.

Materialinsamling

Den givna utgångspunkten för revideringsarbetet har varit "Natur i Hallands län - inventering och handlingsprogram för allmän naturvård". Programmet för Falkenberg bör ses som en komplettering och fördjupning av detta material.

Härutöver har information om kända områden som kunde vara av intresse för revideringen samlats in. Framför allt har diverse inventeringar och annan litteratur studerats. Enskilda personer har också bidragit med material.

Kartstudier och flygbildstolkning

Med hjälp av flygbildstolkning kunde ett visst urval av objekt göras. Samtidigt inhämtades fakta om naturförhållanden inom resp område och en preliminär avgränsning kunde göras. Tolkningen gjordes med aviopret av infraröda flygbilder i skala 1: 30 000 samt digitala ortofotokartor i MapInfo. Områdenas gränser digitaliserades i MapInfo.

Studier har även gjorts av geologisk karta (SGU:s jordartskarta), av historiska kartöverlägg och av den gamla ekonomiska kartan från 1920- talet.

Fältarbete

En stor del av de områden som valts ut i förarbetet besöktes i fält. Motivet var att samtliga objekt skulle kunna redovisas tillräckligt noggrant såväl i text som på karta. Områden som redan hade tillräcklig dokumentation besöktes inte. Till dessa hör framför allt naturreservaten och andra redan skyddade områden.

I fält gjordes en första bedömning. Vissa områden visade sig sakna tillräckligt starka naturvärden och föll bort. För resterande områden insamlades översiktliga fakta om naturförhållanden, gränserna justerades och naturvärdena preciserades.

Bearbetning

Efter fältarbetet gjordes vissa kompletterande flygbildsstudier och gränsdragningar. Därefter vidtog arbetet med att författa beskrivningar till alla objekten, att göra den slutliga naturvärdesbedömningen och klassningen samt att sammanställa materialet.

REDOVISNING

Text

Textdelen till varje område tar upp rubrikerna *Naturvärde, Klass, Ekokarta-löpnr, Areal, Socken, Omfattning, Nuvarande status, Bedömning, Beskrivning och Referenser*. Naturvärdesbedömning och klassning diskuteras för sig längre fram i detta kapitel. Bedömningen innefattar ett sammanfattande omdöme om naturvärdena. Som regel lämnas också synpunkter på under vilka förutsättningar naturvärdena kan bestå. Synpunkterna bör uppfattas som rekommendationer. Beskrivningens omfattning varierar med typ av objekt. Redan skyddade områden (naturreservat, Natura-2000 områden mm) har vanligen fått kortare beskrivningar, med hänvisning till referenser var mer fakta finns att tillgå. Ofta används inte rubriken Beskrivning utan texten går direkt till underrubriker typ Geologi, Fågelliv etc.

Områden som är gemensamma över läns- eller kommungräns har behandlats på så sätt att endast den del som ligger inom Falkenbergs kommun har beskrivits. Angränsande del har dock betydelse för naturvärde och klassning.

Karta

Till samtliga objekt hör en kartdel. Kartredovisningen sker på ekonomiska kartan i skala 1: 10 000 eller 1: 20 000 beroende på hur stort området är. I vissa fall redovisas även på skalorna 1: 50 000, 1: 100 000 och 1:200 000. Vid kopiering kan gränsdragningen ha förskjutits upp till drygt 2 mm från grundkartan vilket på ekonomiska kartan motsvarar 20 respektive 40 meter i terrängen.

Bedömningsgrunder

Utgångspunkten vid bedömningen av naturvärdet har varit de grundfaktorer, som redovisas i naturvårdsverkets råd och anvisningar vid översiktlig naturinventering och naturvårdsplanering (SNV 1975:1).

Grundfaktorer för bedömning av naturvärde (vetenskapligt- kulturellt) är följande: raritet, representativitet, betydelse som genbank, orördhet, mångsidighet, funktion, förutsättningar för bibehållande av värde, forskningsinsats och utnyttjande som studieobjekt.

Grundfaktorer för bedömning av friluftsvärde är: förutsättningar för positiva känslomässiga upplevelser, fysiska förutsättningar för friluftsverksamheter, ekologiska förutsättningar för friluftsverksamheter, mångsidighet, storlek, förutsättningar för bibehållande av värde, tillgänglighet, framkomlighet, frihet från störningar, frånvaro av restriktioner samt etablerad friluftsverksamhet.

Vid bedömningen av landskapsbilden har strävan varit att tillämpa både en analys - bedömning av landskapselementen, och en syntes - bedömning av helhetskaraktären. Hänsyn har tagits till landskapets skala, rumsliga förhållanden och betydelse "på platsen" och "på avstånd".

Naturvärde

I naturvårdsprogrammet har områdenas värden bedömts utifrån tidigare nämnda grundfaktorer (tre kategorier). Nedan beskrivs närmre de kriterier som bedömningen av naturvärden baseras på.

Raritet - Ju fler raritetsobjekt ett område innehåller och ju större desto högre naturvärde. Bedömningen bör ha nationell aspekt.

Representativitet – Ju mer representativt ett område är beträffande en viss karaktär desto högre naturvärde har området.

Betydelse som genbank – Ju väsentligare området är som tillflyktsort för en hotad art desto större naturvärde. Artens behov av skydd för fortlevnad spelar också in, ju större hot mot arten desto viktigare blir området där arten finns.

Orördhet – Ju mindre påverkat/rört ett område är desto högre värde har det.

Mångsidighet/diversitet – Ju större art- eller formrikedom ett område uppvisar desto högre naturvärde. Bedömningen avser inte områdets användningsområde.

Funktion – Ju väsentligare funktion ett område har för en viss djurgrupp (eller växter) och ju mer skyddsvärd art desto högre värde. Exempel rastplats, reproduktionsområde.

Förutsättning för att bibehålla värdet – Ett område med goda förutsättningar att upprätthålla sitt värde har högre naturvärde än ett område som kräver aktiva insatser. Ofta kopplat till områdets storlek, vilket emellertid inte får tillskrivas en alltför avgörande betydelse.

Forskningsinsats och nyttjande som studieobjekt är också två aspekter som räknas upp i naturvårdsverkets råd och anvisningar.

Bedömningen av faktorerna; raritet, representativitet och betydelse som genbank, är betydligt mer komplicerad och kräver mer information och större arbetsinsats än de övriga och tillskrivs också större betydelse. Generellt kan också sägas att naturvärdena bedöms ha större vikt vid avvägningarna med friluftsvärden/landskapsbild i arbete med naturvårdsprogrammet.

Naturvärdena har för varje område i naturvårdsprogrammet har preciserat och rangordnats så att det främsta naturvärdet placerats först. I texten har det eller de ämnesområden som motiverar naturvärdet anges i kodad form (se nedan). G, B, Z betyder således att det starkaste naturvärdet är geologiskt och det svagaste zoologiskt. I ganska många fall har rangordningen varit svår att genomföra och skulle då lika gärna ha kunnat se annorlunda ut.

Koder för naturvärden som bedöms:

B = Botanik

Z = Zoologi

G = Geologi

H = Hydrologi

K = Kultur- och odlingslandskap

L = Landskapsbild

F = Friluftsliv

För varje område har även ett samlat omdöme om områdets naturvärden formulerats kortfattat under rubriken Bedömning.

Klassning

Klassningen innebär en sammanvägning mellan ovan nämnda grundfaktorer samt hänsynstagande till vissa övergripande bedömningar. Ett område klassas givetvis högre ju fler faktorer som har höga värden. För att klassningen ska bli korrekt krävs att den görs gemensamt för en större region. Klassningen får därför betraktas som preliminär i avvaktan på att naturvårdsprogrammet färdigställs för hela länet.

För att särskilja styrkan av naturvårdens intressen för de olika områdena, har dessa delats upp i tre klasser.

Klass 1 = särskilt höga naturvärden

Klass 2 = mycket höga naturvärden

Klass 3 = höga naturvärden

Klass 1 ska inte förväxlas med begreppet riksintresse även om ett områdes *värden* är så höga att de kan jämföras med riksintressen. Objekten i naturvårdsprogrammet jämförs med varandra och med andra naturområden i länet. Vid urvalet till riksintresseområden jämförs de högst klassade naturområdena i hela landet. Naturvårdsprogrammet innehåller fler objekt i klass 1 än de områden som är av riksintresse för naturvård och friluftsliv. De riksintressanta områdena är ett urval av sådana objekt. Delar av riksintressena kan dock ha fått en lägre klassning eller helt saknas i programmet. Likaså ska nämnas att åar med lek- och uppväxtområden för åtranlaxen alltid har särskilt höga naturvärden (klass 1). Större områden där dessa ingår kan dock sammanvägt ha en lägre värdeklass.

Klassningen ska inte heller jämföras med de klassificeringar som gjorts i urskogsinventeringen 1980, våtmarksinventeringen 1985 eller ängs- och hagmarksinventeringen 1990. Dessa är kategoriinventeringar med preciserade urvalskriterier. I naturvårdsprogrammet beskrivs däremot oftast områden där flera eller många kategorier av natur förekommer. Därefter sammanvägs värdena hos dessa till en gemensam värdeklass.

SAMMANSTÄLLNING OCH SYNPUNKTER

Sammanställning

Inom Falkenbergs kommun har 97 objekt med särskilt värdefull natur avgränsats och beskrivits.

De 97 objekten fördelar sig på **klasser** på följande sätt.

Klass 1	31
Klass 2	35
Klass 3	31

Naturvärdena fördelar sig på följande sätt. Ett område kan ha 1-7 olika naturvärden.

Botanik	B	83
Zoologi	Z	56
Geologi	G	28
Hydrologi	H	20
Kultur- och odlingslandskap	K	44
Landskapsbild	L	62
Friluftsliv	F	38

Synpunkter

Det nya programmet för Falkenbergs kommun innebär förbättringar bl a på följande punkter.

- Befintlig kunskap om särskilt värdefull natur finns nu samlad på ett ställe.
- Programmet har en större bredd med avseende på flera naturtyper, t ex våtmarker, naturskogar och ängs- och hagmarker.
- Områdena har försetts med relativt utförliga beskrivningar och är noggrannare avgränsade än tidigare.
- Områdena har delats upp i klasser för att gradera naturvårdens intresse.

Andra önskemål för framtiden är att förbättra kunskapsläget med fler kategorivisa inventeringar. Syftet med inventeringarna bör framför allt vara att avgränsa områden med rikt biologiskt liv och förekomst av hotade arter.

Med hänvisning till det ovan nämnda är det viktigt att påpeka att även områden som inte redovisats i programmet kan rymma ”särskilt värdefull” natur.

NATURTYPER AV SÄRSKILT INTRESSE

Att vissa naturtyper för naturvården framstår som mer angelägna än andra kan bero på ett flertal faktorer. Hit hör t ex förekomsten av hotade arter och den biologiska mångfalden överhuvudtaget. Det kan också handla om naturtyper som är sällsynta i regionen, eller sådana som är typiska för regionen men ovanliga eller saknas i ett riksperspektiv (eller internationellt), etc.

Naturtyper som särskilt bör framhållas i länet är förslagsvis följande:

- havs- och sötvattenstrandängar
- marina grundbottnar
- sanddyner
- kust- och inlandshedar
- hagmarker
- ängar, hamlade träd
- vissa myrtyper
- insjöar
- biologiskt rika vattendrag
- kvarvarande forsar
- ädellövskogar av rikare typ
- bok- och ekskogar på utmarkerna samt
- lövsumpskogar

Havsstrandängar finns spridda längs hela kommunens kustavsnitt. Liksom kusthedarna är de representanter för ett urgammalt kulturlandskap från förhistorisk tid som påträffas här och var längs hela nordvästra Europas kuster. Förr användes de för bete, slåtter och tångtäkt. Idag används de uteslutande som betesmarker. De västsvenska strandängarna har sin speciella karaktär, som skiljer sig både från Nordsjökustens tidvattenpräglade marskland och från Östersjömrådets brackvattenängar. Strandängarna är flacka med ett finkornigt underlag, ibland med ett marskliknande utseende. I skyddade vikar övergår strandängen mot havet ofta successivt i grundbottnar (se nedan). Den varierande fuktigheten och salthalten ger ofta en tydlig vegetationszonering. Genom nybildning av marskland pågår ständigt en nykolonisation av växter såsom stor glasört, revigt saltgräs och saltmålla på strandens nedre del. Saltängarna är även i övrigt rika på halofyter, dvs salttåliga eller saltkrävande växter. Typiska för saltängen är t ex salttåg, havssälting, gul- och strandkämpar, blåsklöver, smal käringtand, kustarun, kustgentiana och havsnarv. Betet ger förutsättningar för ett mycket rikt fågelliv med arter som tofsvipa, rödbena, strandskata, strandpipare och gulärla, på vissa optimala lokaler även sydlig kärrsnäppa, skärfläcka och brushane. Strandängarna har också mycket stor betydelse för rastande vadare, änder, gäss mm.

Eftersom strandängen fortfarande är en attraktiv ogödslad betesmark har de flesta bevarats till vår tid. De största och ”tyngsta” strandängarna finns i norr, mellan Lynga och Morups Tånge. Dessa områden är CW-listade, dvs av uttalat internationell betydelse.

Sötvattenstrandängar är en naturtyp som bildas vid bete och slåtter utefter sjöar och vattendrag. Strandängarna kallas ofta mader. Stora arealer har förr hävdats som slåttermader (se nedan sidvallsängar). Idag återstår endast betad strandäng och mad och även denna biotop har minskat starkt. Strandängarna är viktiga för många växter och fåglar. En likartad biotop är den betade **fuktängen** som uppträder i sänkor i betesmarker. Områden med strandängar finns bland annat längs med övre delen av Suseån.

Marina grundbottnar påträffas i grunda och skyddade havsvikar, ofta direkt utanför havsstrandängan. Bottenvegetationen domineras av bandtång (*Zostera*) och alger. Närmast strandängens marskland växer glesa bestånd av stor glasört. Bottnarna har en hög produktion av växt- och zooplankton, bottendjur, kräftdjur och mollusker och utgör reproduktionsområde för fisk. Dessa utgör i sin tur föda för vadare och sjöfågel. Bottnarna är, tillsammans med angränsande strandängar, en mycket viktig näringsbiotop för häckande och rastande vadare och änder. Områden med marina grundbottnar finns utanför Digesgård och Morups tånge.

Sanddyner och flygsandfält dominerar längs stora delar av kusten i södra Halland. Nästan hela kusten från Falkenberg och söderut in i Halmstads kommun har välutvecklade sanddyner och flygsandfält, exempelvis Skreastrand, Grimsholmen och Långasand.

Havsstränder av annat slag är **klippstränder** samt **sten-, block- och grusstränder**. **Driftvallar** bestående av uppspolad tång och alger är ett återkommande inslag i lugna vikar. Dessa stränder har ofta en mosaikartad karaktär, ibland med inslag av strandängsfragment. Floran har en hel del gemensamma arter med strandäng, dynstrand och kushed, men därutöver påträffas också många andra havsstrandsspecialister. Ett axplock av dessa är de sällsynta arterna strandmolke, marrisp, martorn, strandbeta, strandvial, strandloka och saltmålla, allmänare är t ex strandkvanne, strandkål och strandmalört.

Kushedar är typiska för västkusten som en del av den sk atlantiska heden. Denna omfattar delar av Västeuropas kustområden från norska Vestlandet till Spanien, inbegripande de brittiska öarna. De sydvästsvenska hedarna har i detta perspektiv sin speciella karaktär, belägna längst i nordost och utformade i ett kärvare klimatläge än de övriga atlantiska hedarna. Det maritima inflytandet är ändå påtagligt och särskilt fukthedarna har inslag av suboceaniska (sydvästliga) växter som t ex klockljud, myrlilja, borsttåg och klockgentiana. Exempel på sällsyntare arter är höstlåsbräken och ljungögontröst. Kusheden utgör det sannolikt äldsta kulturlandskapet i regionen med rötter kanske redan i bronsålderns bondehushållning.

Kushedar på **morän- och sandunderlag** samt **klappersten** är typiska för södra Halland, de förekommer i kommunen t ex i Stensjöstrand och Ugglarp. I norra Halland är kusheden relativt allmänt som **hällmarksjungshed**, framför allt norr om Varberg. Ofta uppträder ljungsheden då i mosaik med kala klippor och hållar. Där hävd saknats har enbuskar vandrat in, ofta i täta förband. Det är en lika angelägen som självklar insats att slå vakt om de återstående kushedarna som ett av våra allra äldsta kulturarv!

Inlandshedar var förr vanliga i sydvästra Sverige i form av magra utmarksbeten. Deras ålder varierar beroende på var i landskapet de uppträdde, hedar på kustslätten uppstod tidigare än på höglandet och här är övergången flytande mot kushedarna. De flesta mer genuina inlandshedar uppstod troligen inte förrän under senmedeltid och fram till 17- 1800-tal. Liksom kushedarna har de en tydlig suboceanisk karaktär med många sydvästliga artinslag. Sedda i det större "atlantiska" perspektivet är dock den nordostliga prägeln lika påtaglig med arter som mosippa, kattfot och slättergubbe samt skogsarter som lingon och blåbär.

Idag är inlandshedarna nästan helt försvunna t o m i det gamla hedriket Halland. En mindre rest av det gamla hedlandskapet finns vid Hällarp med en hävdad ljung-ginshed och rödvenhed. Den mycket rika och typiska florin har bevarats till våra dagar tack vare en sannolikt obruten hävdkontinuitet.

Hagmarker hör mest hemma i inägomarken och har ofta sitt ursprung i de gamla slätterängarna. Hårdvallsängen har förvandlats till betesmark av i kommunen vanligen frisk typ. Hagarna är en produkt av 18- och 1900-talens jordbruksomläggning. De förekommer både som **öppna** och **trädbevuxna**. Under förutsättning att hagmarken inte kvävegödslats har en del av ängarnas rika markflora bevarats genom betesgången. Gamla och grova hagmarksekar kan också ha en särpräglad artuppsättning av lavar och insekter. I dagens kulturlandskap finns få hagmarker kvar, merparten är uppodlad till åker, gödslad eller omförd till skog. I Falkenbergs kommun återstår dock ett antal hagmarker av mycket hög klass. Bland dessa kan nämnas Egnared och Inntorp-Skatteböke, med en synnerligen artrik och hävdgynnad flora.

Skogsbeten är mycket ovanliga i länet. Typiska skogsbeten på utmark har under århundraden förvandlats till ljunghedar och mycket utglesade hedartade betesmarker. De återstående skogsbetena har därefter under 1900-talet övergivits och vuxit igen till ren skogsmark. En senare tradition av äkta skogsbete saknas därför. Det återstår i vart fall att hitta ett bra exempel med lite längre kontinuitet inom kommunens gränser. Spåren efter skogsbeten påträffas däremot ofta i form av vidkroniga jätteträd av bok och ek, granar av "kjoltyp" med lågt ansatta grova grenar etc.

Hårdvallsängar, dvs slätterängar på fastmark, har också (med några undantag) försvunnit i länet. I kommunen är de helt borta. Många har övergått till hagmarksbeten. Om de förblivit ogödslade har i bästa fall en del av den känsliga floran konserverats. Karakteristiska inslag är t ex ängsvädd, svinrot, slättergubbe, gökärt, ängsskallra, nattviol och prästkrage. Andra ängar har vuxit igen, ofta med ädla lövträd.

I anslutning till gamla ängar finns på många håll även tidigare **hamlade lövträd**. Vanligast är hamlade askar, men hamlade träd av lind och björk m fl trädslag förekommer också i kommunen. Hamlade träd uppnår generellt högre ålder än ohamlade, är ofta hålträd och mulmträd och är värdar för en mycket rik flora och fauna med åtskilliga hotade arter, inte minst av lavar och vedinsekter. Det är angeläget att återhamling görs där det kan ske utan att träden tar skada, och att hamling även utförs på unga träd, och även på nya platser.

Sidvallsängar, dvs slätter på kärr och fuktängar, har förekommit både på inägor och utmarker i tämligen sen tid. På inägorna har de ofta utgjort lite rikare kärr, fukt- och kärrängar, gärna översilade och källpåverkade. Sådana biotoper är mycket artrika men inga tycks ha bevarats till våra dagar. På utmarkerna har det främst handlat om slätter av mader längs vattendragen, men i skogsbygden har alla typer av kärr har utnyttjats, även de fattigaste av fattigkärren. Även dammängar har förekommit. Otroligt nog återstår ingenting av detta kulturlandskap i våra dagar i kommunen. Att återuppta myrslätter någonstans i kommunen vore önskvärt. Ett tänkbart madobjekt med höga naturvärden och där slätter bedrivits är t ex Högsjömossen intill sjön Kalven.

Myrar förekommer över högländet. Störst är myrförekomsten i skogssocknarna i norra och mellersta delen av kommunen. Förklaringen är att nederbörden är hög över mellersta Hallands inland. I den myrrikare zonen påträffas exempel på myrtyper som inte annars påträffas i Sydsverige. Nämnas kan **sluttande mossar** och **soligena** (tydligt sluttande) **fattigkärr**. Exempel på sådana myrtyper är bland annat Klintamossen och Abborrsjönsmyrar. Samma utbredning har **fuktheden**, som inte är någon myr, men gärna förekommer i sluttningar i anslutning till de soligena kärren och de sluttande mossarna, oftast bara som helt små och igenväxande relikter från det gamla ljunghedslandskapet.

En stor del av myrarealen förekommer som områden mindre än 10 ha. De vanligaste myrtyperna är **svagt välvda mossar** och **topogena** (plant eller svagt sluttande) **fattigkärr**. Inslaget av växter med sydvästlig (suboceanisk) utbredning är stor, t ex myrlilja, klockklung, granspira, borsttåg, hedsäv och klockgentiana.

Myrar saknas nästan helt i kustlandet och i slättbygden. Några undantag är de starkt påverkade mossarna vid Ramsjöholm, Linneskogsmossen vid Stafsinge och Björnmossen norr om Långås.

Sjöar saknas på kustslätten men är vanliga i mellanbygden och skogsbygden. Många av sjöarna utfyller sänkor i sprickdalgångarna, ibland ligger de som ett pärlband efter varandra i samma dalgång. En handfull sjöar är ganska stora. Med få undantag är sjöarna oligotrofa (näringsfattiga). Exempel på mesotrofa (mer näringsrika) sjöar saknas i Falkenbergs kommun. De näringsrika sjöarna har ett artrikt fågelliv. Bland häckande arter kan nämnas skäggdopping, smådopping, storskrake, knölsvan, grågås, trana, brun kärrhök, rörhöna, sothöna, strandkata, mindre strandpipare, skrattmåsar och fisktärna. De oligotrofa sjöarna har färre arter men hyser å andra sidan de störningskänsliga arterna storlom och fiskgjuse. Utöver fågel och fisk är kunskapen om sjöarnas växt- och djurliv bristfällig.

Vattendragen sätter sin prägel på landskapet. Av de stora halländska åarna rinner Ätran genom kommunen men har sina källflöden högt upp i Småland. Övriga åar är tämligen små och har sina källflöden inom länets gränser. Vattendragen är tyvärr bristfälligt undersökta beträffande flora och fauna. Kunskapen om vattendragens fiskfauna är dock god, i synnerhet laxfiskarna. I åtskilliga åar vandrar lax och havsöring upp. Undersökningar av bottenfaunan har också gjorts i vissa vattendrag. Tecken på försurningspåverkan finns i varierande utsträckning främst i skogsbygden. Kalkningsverksamhet pågår för att bibehålla den biologiska mångfalden. Vissa vattendrag har värdefulla omgivningar t ex i form av alstrandskog, ädellövskog, mader, hagmarker.

Märgelgravar omfattas av biotopskydd enligt miljöbalken och utgör ett viktigt inslag i det halländska kust- och odlingslandskapet. De är en sista hemvist för evertebrater, växter, fiskar och fåglar som tidigare fanns i våtmarker som dikades ut. Falkenbergs kommun är rik på märgelgravar och enligt länsstyrelsens ca 20 år gamla inventering fanns då över 1300 märgelgravar i kommunen. Länsstyrelsens flyginventering 1998 visade tyvärr att ca 1000 av Hallands märgelgravar försvunnit under de senaste 20 åren. Nyanläggning av våtmarker är en viktig åtgärd för att värna om den artrikedomen som är knuten till dessa biotoper.

Ädellövskogar av rikare typ är oftast uppkommen genom igenväxning av gammal ängsmark. Det brukar ofta framhållas att våra äldsta skogar finns på inägor i byarnas närhet, där de funnit en fristad från människans och hennes betesdjurs mer hårdhänta behandling. Forskare menar att vissa av dessa miljöer närmast bör betraktas som relikter från varmetidens ädellövskogar. Andelen ädla lövträd är oftast hög. Dessa har här inte bara skyddats från betesdjuren utan även aktivt gynnats av bonden. Alm, lind, lönn och i viss mån ask påträffas nästan bara på dessa biotoper. Eken är också ett karaktärsträd, gärna tillsammans med hassel. Ofta är träden också gamla och grova, sk jätteträd. Hålträd och mulmträd förekommer också. Marktillståndet är gott och brunjordar med mull överväger. De ekologiska nischerna är ovanligt många.

Dessa faktorer samverkar till att biotoperna är bland de mest artrika som kan påträffas på våra breddgrader. Kärnväxtfloran är oftast ängsartad och synnerligen rik, liksom moss- och lavfloran (både marklevande och epifytiska arter). Detsamma gäller både fågelfaunan och den lägre faunan, inte minst vedlevande evertebrater och landmollusker. Liknande miljöer påträffas även i anslutning till gamla slottsparker. Även åldriga alléer kan ha biologiska värden av likartat slag.

Det är *oerhört viktigt* att dessa ädellövskogar bevaras med sitt rika biologiska innehåll, kanske i vissa fall rentav med kvarlevor från värmetid. Värdefulla ädellövskogar av denna typ påträffas bl a i Yttra Berg.

Ädellövskogar på utmarkerna har en delvis annan och oklar historia. Utmarkernas ädellövskogar har utarmats på arter främst under det senaste årtusendet. Klimatiska förändringar sen tidig järnålder mot ett kallare och fuktigare klimat har gynnat framför allt boken bland de ädla lövträden. Än viktigare har dock varit människans utnyttjande av skogen, till en början kanske genom svedjebränning och utmarksbete. Detta har sannolikt missgynnat flertalet av de ädla lövträden. Bokens och ekens roll som foderproducent för svin skonade dock länge dessa trädslag i inlandet. Följden blev ett mer eller mindre sammanhängande täcke av bok- och ekskog. Störst utbredning fick bokskogarna. Ännu på 1600-talet var dessa skogar omfattande på höglandet, men kom efterhand att alltmer fragmentiseras. De missgynnades under 17- och 1800-talen starkt av ökande betesgång och ljungbränning på utmarkerna. Avverkningar för bränsle, pottaska och tunnstav bidrog också verksamt till minskningen, trots gällande skyddsbestämmelser för sk bärande träd.

De större sammanhängande **bokskogarna** finns framför allt i sluttningszonen mot höglandet. Bokens naturliga ekologiska roll är sekundärträdet som vandrar in först i sena successioner. Trädslaget är mycket känsligt för radikala störningsregimer såsom brand, stormfällning osv. I stället kännetecknas bokskogens dynamik av småskaliga störningar av typen luckor efter träd som fallit för åldersstreck, vildsvinsbetning mm. Den flora och fauna som anpassats till denna dynamik kännetecknas ofta av svårspridda arter.

Bokskogen på de gamla utmarkerna kännetecknas av låg bonitet med hedartad markvegetation. Den höga luftfuktigheten får epifytfloran av lavar och mossor att trivas. Där det finns en kontinuitet av gamla träd sen lång tid tillbaka finns ofta en oerhört rik epifytflora. Särskilt intressant är förekomsten av idag starkt hotade oceaniska lavar. Nämnas kan t ex *Lobaria*-arterna jättelav, örtlav och skrovellav som kan påträffas i dessa miljöer tillsammans med sin betydligt vanligare släkting lunglaven, vidare mussellav och västlig njurlav. Ett flertal i Sverige hotade skorplavar med mer kontinental utbredning förekommer också. I gammal bokskog med rik tillgång på död ved finns också en intressant fauna av vedinsekter, som på platser med lång kontinuitet av mulmträd, högstubbar och lågor kan ha reliktkaraktär.

På de gamla utmarkerna växer också **ekskogar** (den rikare ekskogen har behandlats under rubriken ädellövskog av rikare typ). Eken finns som två arter, skogsek och bergsek, och är dessutom vanligt förekommande som hybridformer mellan arterna. Eken är ett ljusälskande pionjärträd, men tack vare sin långa livslängd kan den också hanka sig kvar länge i etablerade miljöer, ofta med framgång. Den växer här gärna i blandbestånd med bok. Det för eken svaga markunderlaget i regionen ger ett hedartat fält- och bottenkikt och en låg ekbonitet. På mark med grunt jordtäckte utvecklas eken till lågvuxen och krokig sk krattskog. Ekskogen har här en särskilt västlig prägel med rikligt lianinslag av kaprifol, ibland också murgröna. Inåt landet saknas ofta buskskikt helt. Ekskogen hyser liksom bokskogen en rik epifytflora om lång kontinuitet är för handen, och mycket av det som sagts om bokskogen ovan gäller även här. Många av ekskogens arter är beroende av kontinuitet, småskaliga störningar och visst ljusinsläpp.

Alkänn och alsumpskogar med klibbal finns här och var spridda över kommunen. Typiska ståndorter finns längs åar, bäckar och sjöstränder samt i sluttningar med framträngande markvatten. Bestånden är oftast små men har stor biologisk betydelse. Inte minst gäller detta bestånd med längre skoglig kontinuitet, där alarna står på mer eller mindre välutvecklade socklar. Alskogarna är viktiga för fågellivet, t ex för mindre hackspett och en lång rad tättingar.

Vidare finns en rik kryptogamflora med inslag av hotade arter som t ex hållav och dunmossa. På höglandet frösår sig granen dessvärre mycket gärna i sumpskogarna, medan naturtypen verkar mer stabil västerut.

På kustlandet har sannolikt sumpskogarna en gång haft en vidsträckt utbredning. Idag återstår bara reliktförekomster, t ex längs åstränder. Ofta finns ett inslag av ask. I rikare sluttningar med översilning kan biotopen övergå i **asksumpskog**. Markfloran är här ännu artrikare med många krävande kärleväxter och mossor. Ibland kan även alm uppträda i bestånden.

Al- och asksumpskogar tillhör de mest art- och individrika i vårt land. Samtliga är mycket skyddsvärda. Eftersom biotopen är mycket känslig för ingrepp är skyddsbehovet på många håll stort.

Björk- och aspskogar uppträder mest på störd mark, naturligt efter bränder, stormfällningar mm. I kommunen växer björken allmänt och aspen sparsammare på övergiven åker och hagmark, samt tillsammans med tall i senare successioner på f d ljunghed. Kulturlandskapets utveckling tycks borga för att de förra biotoperna inte kommer att bli sällsynta framöver heller. Björken och aspen är bägge pionjärträd. Ostörda bildar de inga skogar med lång kontinuitet. Som mogna bestånd med grova och döda träd är de ändå biologiskt värdefulla. De är rika på vedinsekter och därmed viktiga födoplatser för inte minst hackspettar. De grova asparna ger också boplatser för spillkråka och gröngöling och andra hålbyggare efter dem, tex skogsduva. Dessa successioner utgör Sydsveriges motsvarighet till Norrlands lövbrännor. Det är angeläget att låta bestånd av detta slag åldras och gärna utvecklas fritt. Det är också viktigt att utanför det igenväxande kulturlandskapet tillskapa nya asprika bestånd. Härtill krävs dock ett nytänkande i skogsbruket. Kontrollerade skogsbränder och hyggesbränning behövs. Lämpliga marker är friska barrskogar i anslutning till våtmark. Objekt med värdefull björk-aspskog är lätt räknade. Björken uppträder också allmänt i form av glasbjörk som **björksumpskog** och **björkkärr**.

Tallskogar har funnits i Halland sedan seneglacial tid. Under 1600- och 1700-talen var tallen ovanlig och förekom främst i gränstrakterna mot Småland. Idag förekommer självsådd tallskog rätt allmänt på höglandet, även om den trängts tillbaka av alla grankulturer. Ofta är det dock svårt att skilja naturskogar från planteringar och kultursådder. I kommunen vanliga ståndorter med grunt jordtäckte ovan berg gynnar tallen. Som pionjärträd gynnas tallen av skogsbränder. På sina ställen kan den också ha gynnats av ljunghedsbrukets extensiva bete och dess bränder. I vart fall växer tallen ofta på gamla utmarksbeten tillsammans med björk och asp. Riktigt gammal tallskog, naturtallskog (>150 år) på fastmark saknas i kommunen. Kvar finns bara enskilda gamla och/eller grova tallar som står insprängda i yngre skog. De är värdefulla, inte minst som boträd.

Som **tallsumpskog** och i **tallmossar** är tallen vanlig. I dessa våtmarker påträffas oftast de äldsta tallarna. Här kan även små kärnor av tallskog med lång kontinuitet påträffas. Dessa gamla sumpskogar och myrkantskogor kan ha en intressant kryptogamflora med arter som hållav och blodlav, och en värdefull fauna av vedinsekter särskilt om äldre lågor finns. De kan också ha ett stort värde för fågellivet inte minst som spelplats för tjäder.

Gransskogar har aldrig varit vanliga i Halland. Granen är en sen invandrare norrifrån som av egen kraft endast etablerat sig i kommunens inre delar vid länsgränsen. Det omfattande betet på utmarkerna har sannolikt gynnat arten på ekens och bokens bekostnad, medan bränningarna hållit den tillbaka. Granens "naturliga" utbredning i landskapet är en fiktion, omöjlig att påvisa eftersom den nästan aldrig haft någon. Uppgiften är än omöjligare idag efter den kopiösa satsning på planterad gran som genomförts detta sekel. Många självsådda "naturbestånd" med stor andel gran har sitt ursprung från äldre planteringar i grannskapet.

Inte desto mindre har granen en intressant ekologisk roll i naturskogen som brandkänsligt sekundärträd, som varaktigt ockuperar friska, fuktiga och våta marker. Naturbestånd på frisk mark med flera generationers kontinuitet är dock svåra att påvisa. Kanske finns de inte inom kommunens gränser.

En intressant variant av friska granskogar är grandominerad barrskog på gamla skogsbeten och f d ljunghedar. Dessa skogar har ett märkligt utseende med sina glest stående risgranar med lågt ansatta grenar ("kjolar"), ibland rotsläende. Här finns ibland kvardröjande rester av den gamla betesfloran, t ex mosippa, cypresslumner och svinrot, medan de störningskänsliga skogsarterna däremot saknas. Fågellivet är ofta rikt med arter som duvhök, tjäder, pärluggla, nötkråka, dubbeltrast.

Granskog med längre kontinuitet på platsen består nog nästan alltid av **gransumpskog**, en i kommunen ovanlig skogstyp. Gransumpskogen påträffas på fuktiga-blöta ståndorter med rörligt markvatten och utan eller med svag torvbildning. Oftast finns även klibbal och i delar med stagnerande markvatten tillkommer tall. Skogstypen är störningskänslig med svårspidda arter. Gamla bestånd kan ha en rik flora med arter som t ex hållav, kattfotslav, gammelgranlav, blodlav, skuggmossa, kambräken, lopplumner, korallrot och spindelblomster. Där basmineralrikt källvatten stöter till tillkommer en rad krävande kärlväxter. Finns äldre granlågor kan biotopen också ha en intressant vedsvampflora. Ett bra exempel på gransumpskog i kommunen är vid Gamlarydssjön strax söder om Älvsered.

Blandskogar av löv och barr har en särskild betydelse i regionen. De har förr haft en stor utbredning främst i det inre av höglandet. Hur den skogliga dynamiken naturligt fungerar i denna region, med trädslagskomponenter som bok, ek, tall, gran, björk, asp och sälg, vet vi idag mycket lite om. Inte minst därför att dessa blandskogar har satts på undantag i det moderna skogsbrukets monokulturtänkande där rena bestånd eftersträvas till varje pris. Men också därför att naturliga störningsregimer som brand, stormfällning, insektsangrepp osv har eliminerats. Blandskogarna är också betydelsefulla eftersom de befunnits vara biologiskt rikare än sina beståndsdelar, dvs rena löv- eller barrskogar. Detta gäller inte minst fågelfaunan som är både art- och individrikast i lövskog med ett väsentligt barrinslag.

Blandskog av **tall och bok** är troligen en klassisk halländsk skogstyp som haft stor utbredning i äldre tider. Kanske har den varit gynnad av brand, både naturlig och mänskligt anlagd. Boken har i så fall intagit den roll som sekundärträd på friska marker som granen har i det boreala skogsbältet, spridd av nötskrikor under gamla tallöverståndare som överlevt branden.

Blandskog bestående av **bok och gran** har däremot på grund av granens sena invandring aldrig varit vanlig förr. Mötet mellan de båda trädslagen vid gränsen för bägges utbredning är dock intressant, inte minst därför att de uppträder biologiskt likartat som brandkänsliga och skuggtåliga sekundärträd. Det är lätt att iakttä att granen har en mer aggressiv framtoning och betydligt oftare självsår sig i bokskog än vice versa. Hur mötet avlöper på lång sikt vet vi dock inte, i brist på gamla blandbestånd. Man ska heller inte glömma bort att granen gynnas starkt av de överallt förekommande grankulturernas fröspridning. Skogstypen har också ett intresse i sig då den visat sig hysa urskogsrelikter bland skalbaggar.

Blandskogar av **tall och ek** förekommer också, framför allt på bergssluttningar och andra marker med grunt jordtäckte. Till synes stabila sådana med äldre träd av båda slagen påträffas också. Oftast finns också ett inslag av björk och asp, ibland även bok. Bestånden har karaktär av såväl refugier som successioner i ett tidigare hårt utnyttjat beteslandskap. Dessa skogar har troligen också haft en betydligt större spridning i det gamla Halland.

De är liksom tall-bokblandskogarna biologiskt rika med ett värdefullt fågelliv, vilket förbättras ytterligare med ökat asp inslag. Eftersom skogstypen är sällsynt förekommande med gamla träd är den skyddsvärd.